

Kratkočasno berilo.

Abd-el-Kader in arabski konj.

V nekem francozskem časniku se bere mično pismo dobro znanega arabskega emira Abd-el-Kadra, ki ga je zastran arabskih kónj pisal generalu Daumas-u, ki ga je o tem vprašal marsikaj. Čeravno je pismo to pisano popolnoma v priličnem duhu tistega jezika, ki se govori v jutrovih deželah in kateri je vès razločen od vseh družih jezikov, je vendar vse, kar Abd-el-Kader govori o naturoznanstvu arabskega konja popolnoma resnično; kar pa se tiče zgodovinskih reči, se opira vse le na pripovedke in zato naj jih vzamemo tudi mi. Na vsako stran je pismo tako mikavno, da ga bodo tudi naši bravci radi brali. Posnamemo tedaj nekoliko verstic iz tega pisma.

Pismo ima sledeči nadpis:

„Čast in hvala edinemu Bogu! Njemu, ki na vse veke ostane nespreneljiv med vsemi prekucijami sveta.“

Potem se začne pismo tako-le:

„Našemu prijatlu, generalu Daumas-u!“

„Blagor Ti bodi in milost in blagoslov Božji, od mene pisatelja, od moje matere, njenih otrok in vseh žlahtnikov mojih.“

„In potem: Tvoje vprašanja sem bral in Ti odgovorim na-nje tako-le.“

„Zvediti želiš od mene: od kod izvira arabski konj? pa Ti si kakor razpokljina zemlje, ktera je po solčnih žarkih ovenela in ktere tudi še tako močen dež napiti ne more.“

„Vendar Ti hočem, kolikor morem, žejo ugasiti in tedaj s Tabo k izvirku studenca stopiti.“

„Vedi tedaj, da pri nas je ta misel, da Bog je konja ustvaril iz vetra, kakor je Adama ustvaril iz persti.“

„Bog je konja ustvaril pred človekom. — Priča tega je, da človek je imenitniša stvar. Bog je človeku hotel vse dati, česar je potreboval.“

„Tudi je Bog konja ustvaril pred kobilu, ker on je žlahnejši kakor ona, pa tudi krepkeji in terdnejši je, zakaj Božja moč vselej ustvarja krepkejšo stvar najprej. Zato je Bog arabske konje ustvaril pred vsemi drugimi, ker so najžlahnejši med vsemi.“

Zgodovina arabskega konja razdeljuje Abd-el-Kader v čvetero velikih dôb: 1) od Adama do Izmaila, 2) od Izmaila do Salomona, 3) od Salomona do Mohameda, 4) od Mohameda do današnjega dné.

Največ za požlahnjenje in razširjenje arabskega konja je storil Mahomed. On je nekega dné stopil pred šotor svoj in tako-le govoril:

„Tisti, kdor konja za Božjo voljo redi in glešta, se šteje v versto tistih, kateri podnevi in ponoči na tihem in očitno Bogajme dajejo: Vsi njegovi grehi mu bojo odpušeni in nikoli ne bo serca njegovega kak strah prešinil.“

Na vprašanje: po katerih znamenjih se spozná žlahni konj? odgovarja imenitni mož tako-le:

„Konj čistega plemena ima tanke ustnice in tanek nosni hrustanec; nosnice so mu široke; glava je suha, da se ji vidijo žile; vrat nosi ponosno; griva mu je kakor svila, dlaka in koža kakor žlahno sukno; persi ima široke, člene močne, noge suhe, da se jim vidijo kite povsod. Zraven tega je žlahen konj pogumen in ponosen; svojega gospodarja ljubi in ne terpi, da bi ga kdo drug jezdil; dokler gospodar na njem sedi, se ne očedi pa tudi ne kihne ne. Čisto vodo pod seboj z nogami rad kalí; s svojim sluhom, duhom in vidom kakor tudi s svojo pametjo in urnostjo varuje gospodarja svojega sto in sto nesreč v vojski in na lovu. V boji se bojuje z njim vred in neutrudljivo sterpi vse nadloge.“

Pismo pa sklepa Abd-el-Kader ta-kole:

„Sedaj pa prosim Boga, naj Ti podeli srečo, ktera nikoli ne mine. Ohrani mi prijaznost svojo. Modri možje

našega naroda so rekli: „Bogastvo se utegne zgubiti in čast je le senca, ktera zginé, al pravi prijatelj je zaklad, kateri ostane.“

„Ta, kateri Ti te verstice piše z roko, ktero bo kadaj smert osušila, je prijatelj Tvoj, revež pred Bogom.“

Sid-el-Hadj, Abd-el-Kader,
Ben-Mahhyeddin.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov.

najdenih na zemlji starega Norika in Panonije, ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

Slavnoznani jezikoslovec Fr. Pott, profesor jezikoslovja na hallskem vseučelišču, je imenitno delo dal na svetlo pod naslovom: „Die Personennamen und ihre Entstehungsarten auch unter Berücksichtigung der Ortsnamen, — eine sprachliche Untersuchung, Leipzig 1853. V predgovoru teh bukev stran IX. piše, da v mertvih imenih je življenje, rekoč: „Im gewöhnlich todtgeglaubten Namen wohnt Leben; auch diese Wortgattung durchwallt lebendiger, wenn gleich oft in Schlummer versenker und wie gebundener Geist. Nomina propria sind nicht sinnlos und nicht Kinder der uneingeschränkten Willkühr“ i. t. d. V tem spisu sledeče temelje posebno navaja, iz katerih izvira početek osebnih imen. Jaz hočem nekoliko takošnih imen primerjati, kolikor se ujemajo s pogodbami, ktere je slavni Pott za pravila postavil.

Pot piše na strani 337, da rodbinske in osebne imena so nastale tudi po drevesih, kakor: Eller = Olševski, Fichtner, Smrekar, Jelovšek, Dobnik, Hrastnik, Hrastovec itd.

Po drevesih, na priliko, nahajamo na štirskih rimskih kamnih žensko ime DERVA; primeri ime kneza lužičkih Sorbov Dervan (Fredegar c. 68), dalje po Serkunu posvečenem drevesu dubec, dobec možko ime: DVB-NISSVS*), in žensko: DVBNA. Dubnissus = Dubniš po obliki, kakor osebne imena: Jariš, Hertiš, Skoriš, Smodiš, Dubna po obliki, kakor: Radna, Verbna, Kertna, Babna itd.

Dobnikov, Dubnikov, Dubravecov in enacih iz besede dôb, dub, rojenih imen je sila dosti po Slovenskem. Da so stari Slovani po dubu imenovali svoje hčerke, pričuje ime hčeri kralja Boleslava leta 966: Dubravka. Dervani, Dervanjšaki so na Štirskem.

Thema je dhamba = novoslov. dôb — dub. Am, an se že v frižinskih spomenicah glasi kot u, primeri dalje historično ime korotanskega vojvoda: Borut iz Borant. Da je am = u, pričuje: sthamba = stub, zato imena gor: Stubnik, Stubica, ponemčene v Stübing, dalje: gambha, podbradek, = guba, goba, gubec, gobec polsk: gamba česk. huba, hubička. Primeri cerkvenoslov. lončica, palus, slovensk. Luče, imena muznatih krajev.

Osebne imena so tudi nastale, kakor Pott (str. 329) terdi, po krajnostih (Oertlichkeiten) kakor: Hinterberger, Podgoršek, Zahorski, Waldmann, Silvester, Silvanus, Silvina, Logar, Kobal, Kobale itd.

Po krajnostih ste imeni BONONIVS in BANONA = Silvanus, Silvana, od bon, eine grasreiche Wald-

*) Vse te imena so vzete iz sledečih bukev: 1. Muchar, röm. Norikum in „Gesch. der Steierm.“ po gosp. Knabelnovem berilu. 3) Ankershofen „Handbuch der Gesch. des Herzogthums Kärnten.“ 4) Eichhorn „Beiträge.“ Imena še danas živečih rodbin sem pa izpisal iz farnih kerstnih ali mertvaških bukev, tudi iz škofijskih šematizmov iz tako imenovanih „Seelenstandsprotokoll“ itd. Pis.

huthung, še v doljne-lužičkem narečji poznana beseda, ¹⁾ pri Slovaci h banj, ein ausgehauener Wald, sansk. Vana, silva. Na Štirskem imamo les, kateri se veli banetina.

Učeni konsul dr. Hahn piše v svojem imenitnem delu „Albanesische Studien“: „Wald und Sumpf sind häufig korrele Begriffe“, zato najdemo že v sanskritu: vana, silva in aqua, primeri: slov. bana, bena, bona, voda, muža, jezero, Benatki, vas v mokrem kraju kraj cerkniškega jezera, in pa gori omenjeno lužiško besedo: bon, in slovaško: banj v pomenu „grasreiche Waldhuthung“ in „ausgehauener Wald“, Bonon *) po obliki, kakor Rogon, Kalon iz rog, cornu, kal, mons, breg. Kar Kalon, Kališnik itd. pomenjuje, to tudi ime, katero pogostem na rimsko-slovenskih kamnih najdemo: COBALO, od Kobel, der Bergrücken. Rodbin Kobal, Kobale najdeš zadosti po Štirskem in na Kranjskem.

Kar Kobalo pomenjuje, to tudi ime: CETINIVS, katero stoji na koroških rimskosl. kamnih, od kat, cet, Berg, zato Cetinje, die Bergstadt. Rodbine z imenom Cetin živijo v celjskem okraju. V jurjevski in malonedelski fari najdemo vasi po redi stoječe, ktere imajo sledeče si enake poznamovanja: Stara gora, na Bregih, Predcetinci, prva stoji na gori, druga na bregih, tretja pred cetom.

Slavni Pott dalje piše (str. 604), da tudi po kakošnosti nog so obviknile imena, in navaja imena: Claudius, Krumm itd. za priklad.

Na Koroškem je kamen z imenom CRINVON, nosljana oblika za Krivon, primeri izgovarjanje: svetninki pohorskih Slovencev. Rodbine Krivonja, Krivec in slične živijo še dandanašnji po Kranjskem in Koroškem.

(Dalje sledi.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LXII.

Ko se v gostivnici nekoliko okrepimo, se začnemo pogovarjati, kaj bi najprej ogledovali. Nekterim so bile le piramide pri sercu, nekterim pa mesto. Tudi jaz sem prej serčno želel, viditi čudovite piramide. Kakor hitro pa jih iz železnice od deleč zagledam in spremislím, koliko truda in terpljenja, koliko grenkega potú in kervavih žuljev je prizadjala ena sama 100,000 ljudem, ki so jo celih 20 let stavili, mi je prešla vsa volja do njih iti. Zato potegnem s tistimi, ki so hotli pred vsem Kahiro ogledati, in še le potem, če bo časa dovolj, k piramidam potovati. Ker nismo bili tedaj vsi ene misli, se naslednje jutro že zgodaj vse razkropí. Večji del tovaršev jaha na berhkih burikih k piramidam, Kunstman in jaz greva po dolgem dolgem mestu naravnost na grad, da bi lego mesta in mestno okolico z enim pogledom vidila, in še nekteri drugi se podajo drugam. K sreči se je bil zrak ponoči spet razhladil in nebo se razjasnilo, drugač bi saj jaz ne bil mogel nikamor.

Skorej celo uro hodiva s Kunstmanom po širokem mestu. Memo gredé naji pelje dragoman ali tolmač v krasno sultan Hasanovo mošejo, ki stoji že čez 600 let in je ena najzanimiviših v Kahiri. Tù nama ni bilo treba čevljev izzuti, ampak nek mošejin čuvaj nama natakne verh najnih čevljev nekakošne druge čevlje iz bičja ali neke dolge terdne trave. Mošeja ta je velika in res krasna, toda prazna kakor vse druge, in razun mnogih arabskih napisov iz ko-

rana in razun groba omenjenega Hasana ni viditi v nji nič zanimivega.

Ko potem na grad prideva, se nama odpre krasen razgled. Piramide, do katerih je iz Kahire skorej tri ure, stojé veličansko pred nama proti jugo-zahodu, kakor da bi ne bilo čez pol ure do njih. Posamesnih kamnov in sklad pa nisva mogla razločiti. — Veliko zanimiviši in mikavniši pa mi je bil pogled na sila obširno Kahiro, ki se proti severju razprostira. Mesto je prav za prav iz treh mest, namreč iz vélike Kahire, iz stare Kahire, ki ji tudi Fostah pravijo, in iz Bulaka. Pa že vélika Kahira sama na sebi je sila veliko, čez celo uro dolgo mesto, in meri na okrog do tri ure hodá. S staro Kahiro in z Bulakom vred šteje čez 300,000 duš mnogoverstnih narodov, Arabčanov, Koptov, Armenčanov, Judov in Evropejcev raznega pokolenja. Vélika Kahira ne stoji pri Nilu, ampak kake pol ure od njega, pa širok rov ali vodotok s petnajsterimi mostovi je napravljen skozi mesto, ki šteje do 300 mošej in do 26,000 večjih in manjših, večidel iz opeke, deloma pa tudi iz drobnega kamnja sozidanih pohištev in poslopij s plošnjatimi strehami. Mesto pa ni samo sila veliko, temuč tudi sila važno, ker je sedež vlade in središče kupčije med Evropo, Azijo in južno Afriko, — Fostah ali stara Kahira stoji malo čez pol ure od vélike Kahire proti jugu, Bulak pa, luka ali kahirske brodstaje pri Nilu, še ne pol ure proti severo-zahodu.

Pa tudi na gradu sva imela marsikaj zanimivega ogledovati. Grad stoji na sila veliki skali, ki je severo-zahodni rob ne ravno visoke mokatamske gore, toda od gore nekako odkrojen. Tù je vsekan v skalo 276 čevljev globok vodnjak, ki ga „Jožefov vodnjak“ imenujejo, pa ne po Hebrejcu, Faraonovem namestniku, kakor mnogi mislijo, ampak najberže po kakem Juzufu, ki ga je napraviti dal; zakaj Kahira je arabsko mesto, ki je bilo osnovano in sozidano še le kakih 2600 let po smerti mogočnega Jakobovega sina. — Voda je napeljana v vodnjak iz Nila po dolgem vodovodu, in tù jo vzdigujejo iz globokega vodnjaka čisto in hladno za potrebe grada.

Na gradu je pa tudi nekoliko vojašnic in drugih poslopij in shramb za razne potrebe, in lepo poslopje, v katerem je stanoval dolgo časa slavni Mehemed-Ali, verli poglavar in vladar egiptovske okrajne. Pred poslopjem je lep, pa ne velik vert, poln rastlin in cvetlic, in blizo tega poslopja stoji na južni strani grada nova velika in kaj krasna mošeja. Znotraj in zunaj je vsa z lepim egiptovskim marmorjem prevlečena, in razni kipi so lepo pozlačeni. V severo-zahodnem kotu mošeje je grob slavnega Mehmeda iz enakega kamna. Tudi tù nama ni bilo treba čevljev izzuti, ampak nekakošne platnéne čevlje so nama verh naših privezali.

Kmali bi bil pozabil opomniti, da se vidijo z grada, kakih pet milj deleč proti jugu, tudi menfiške piramide. Slavnega mesta ni že davno davno več — nepotrebne piramide pa so ostale.

Ko sva bila tù vse natanko ogledala, greva spet, pa na drugi strani, z grada v mesto, in po raznih, večidel ozkih in nesnažnih ulicah v gostivnico domú. Memo gredé pa obiševa tudi franciškanski samostan, da bi zvedila, kdaj bova mogla v nedeljo, ki je bila že naslednji dan — 3. maja — sveto mašo brati.

Kmali po poldne pridejo tovarši od piramid nazaj, pa nič kaj zadovoljni, ker niso imeli pravega obširnega razgleda, kakor so se nadjali. Pa sej sta šla le dva, Bogcha in Müllner, na sila visoko piramido, ostalih pa se ni nobeden gori upal.

Po obedu se peljemo vsi skup v Šubro, eno uro od Kahire proti severju, kjer si je zasadil in napravil že tlikokrat omenjeni Mehemed-Ali krasen gaj mnogoverstnega drevja iz vseh krajev. Vsred gaja je velik vodnjak, kakor majhno jezero, ki ga okrog in okrog krasno poslopje iz

¹⁾ Niederlausitz wend. Wörterbuch von Zwahr str. 410.

*) Iz themata bon, najdemo: Bonarje, Bonone, na Kranjskem in Koroškem, na Štirskem Bonine. Dalje še so iz themata bon imena: Boncel na Kranjskem. Iz bona v pomenu muža je panonska beseda: bonas = bujvol, bivol, zavoljo suffiksa primeri ogerskoslov.: kanas, der Schweinhirt od kan, kanc, Eber, Wildschwein. Pis.

in adna mat pomenjuje to, kar adna rubelj, primeri dalje doli ime slov. denara: seka. *)

Al poznamovanje za denar mat je utegnilo tudi še iz drugega vzroka obvikniti.

Pri vsakem popolnem denaru, bodi si gerški, rimski ali drugega kterelega naroda, imate se dve strani pogledati. Prednja z glavno podobšino se veli avers (pars adversa, prima frons, antica, la tête), zadnja z manje važnimi podobšinami se veli revers (pars reversa, ali postica).

Večidel nahajamo na obéh stranéh ne samo podobšine, temoč tudi napise. Glavna figura aversa predstavlja glavo ali popersje kakošnega paganskega božanstva, kralja, cesarja, junaka, večkrat se tudi vidijo simbolične predstave. Napisi na reversih imajo večidel ali celo izpisano vrednost denara, postavimo, rimskih denarov: As, Denarius, Sestertius, ali pa z znamenji izraženo, na primer: X. V. = Denos deris, Denarius, Quinos deris, quinarius, ali pa s čerkami postavim S = Sextans, L = Libra itd. Legende (berila, Umschriften) so večidel okoli glave postavljene. ¹⁾

Naš denar ima na aversu: „caput diadematum“ in na reversu „equitem cursu citato“ in pod njim napis: ADNAMAT.

Diadem je dosti stariši, kakor krona. Rimski cesarji so krono, kakor Jornandes piše, še le za Aureliana začeli nositi. Podobšina na našem denaru brez dvombe predstavlja norensko-slovenskega kralja, saj iz Caesara zvemo, da so Norenci kralje imeli. Celó njegovo ime Vocio je nam Caesar zapisal. ²⁾ Da stari Slovani niso samo imeli vojvode in kneze, temoč tudi kralje, se prepričamo iz Einharda, ³⁾ iz Adama bremskega, in iz fuldanskih anal. Podobšina „eques citato cursu“ v roki deržeč kopje je gotovo solnčnega boga Svetovita, kateri je vse te attribute imel, in ni samo kot solnčni, temoč tudi kot Bog boja, kot slovanski Ares časten bil.

Denari pa izperva niso imeli okrogle podobe, temoč so bili vogljati (bigati, quadrigati). Takšni vogljat denar je oni, kterelega je najdel pohorski kmet iz tinjske fare Jesenik, in samo na eni strani ima sána (draka), na drugi pa je celó gladek, kar priča za njegovo veliko starost. Drak je bil solnčnega boga Kraka sovražna žival, symbol mokrote, teme, muž, ktere solnce posuši in prežene. Zato to žival nahajamo pogostem ko gerb pri slovenskih mestnjanih in teržanih. Tako ga ima bela Ljubljana, ktera je, kakor Krakovo pričuje, Kraka posebno častila.

Kar rinčica (annulus) pod konjikom pomenjuje, ne vem, al ne sme se prezirati, da Rusi eno sorto denarov imenujejo Grivna. **) Grivna pa naravnost pomenjuje: „Ring“ bodi si narokvica (Armband) ali na kakošnem orodji.

(Dalje sledi.)

*) Važne so v tej zadevi besede učenega prof. dr. Haneberga: „Da in ältester Zeit das ungeprägte Geld nach bestimmten Gewichten abgewogen wurde (primeri I. Moses 23, 16. Jerem. 32, 9.), so hatte Gewicht und Geld einerlei Namen, und es kommen die nämlichen Geldsorten vor, die als Gewichtssorten üblich waren. Dasselbe ist noch bei einigen Völkern des Orients der Fall, indem sie Silber oder Gold in Stücken oder Stangen führen, auch die Chinesen machen noch ihre Zahlungen in Silberbarren“ (Haneberg „Biblische Alterth.“ I, 70).

¹⁾ Glej obsirneje J. Ch. Rasche „die Kenntniss antiker Münzen“ I. del str. 102 itd. ²⁾ Razlago imena Vocio najdeš v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain.“ ³⁾ Einhard ad ann. 789. 804. 819. 823. Adam Brem 114. Annal. fuld. 826.

**) Menda je izvirno okrogli kovani denar se velel grivna v različek z rubelji.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,
najdenih na zemlji starega Norika in Panonije,
ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Osebne imena so tudi nastale po terdenji Pott-ovem (stran 604) po delih trupla, kakor, postavimo nemške imena: Daum, Schenkel, Rumpf, Faust, Ripper, Maul, Schlund, latinske: Capito, Nasico, Fronto, Silo itd.

Po delih trupla najdemo na Koroškem rimsko-slovenskem kamnu ime: REBVRVS = Rebur po obliki kakor: dihur, žmagur. Suffiks ur je = or = ol; Rebole, Reboše še najdemo na Kranjskem in Koroškem, tudi v celjskem okraji Rebavše; Rebiče na Kranjskem in Horvaškem. Rebur = nemškemu imenu Ripper, ime duhovnika sekovske škofije.

Po delu trupla je tudi ime napisano na koroško-rimskem kamnu: GOVTON = Golton, Glton od golt, glt, po izgovoru ljudstva slovenskega: gout, Schlund. Rodbine Goutof in Goutnik živijo še v mozirski fari v gornji savinski dolini.

Drugo ime po truplovem delu je: LAP, stoji na rimsko-slov. kamnu hranjenem v Strassu na Štirnem. Lap = Maul, od korenike lap, loqui, lapati, sanskr. lapana, os, ruski: lapa, das Maul. Lape, Lapanje najdeš še današnji dan na Kranjskem.

Pott navaja še za izvir rodbinskih in osebnih imen na 604. strani svojih bukev lastnosti duše in moralne lastnosti sploh, kakor: Grimm, Zorn, Stolz.

Na koroških rimsko-slovenskih kamnih najdemo čisto slovenske imena: LVTVMAR = severno-slov. Lutomir, LVTA, IADINVS, HVDIVS, CROVTA itd.

Pri severnih Slovanih, in sicer polabskih je imel ime Lutomar neki knez, z imenom Crouta; dialektični za kruta se ujema staročesko ime: Chroudoš.

Lutomar je bilo priime gromskega boga Perkuna; v frajhamski fari na Štirnem stoji kraj: Lutomer.

Thema imena Jadin je jad, Zorn, Gift, jaditi se, sich zürnen, priime nemško: sich giften = zürnen.

Thema imena ženskega: Krouta je krut, saevus.

Da tudi po orožji in orodji so nastale imena, dokazuje Pott (str. 656), kakor: Schwertling, Saebel, Degen, Spiess, Hacker, Scipio itd. Na koroških rimskih kamnih najdemo: TAPVRIVS, BATEIA, CEPINVS; od tapur = tapor, bat = scipio, in cepin. Topori živijo v novoterški fari na Kranjskem, Toporišiči kraj Save na Štirnem, Batiči, Bati, Bateki med Muro in Dravo, Cepini v savinski dolini. Na sveti Planini pa so Batani.

Dalje terdi Pott na 659. strani, da osebne imena so tudi nastale po živalih, posebno v vseh starih verah solnčnemu božanstvu posvečenem govedu, in navaja za priklad imena: Rindel, Torelli, Stiermann, Stier, Wisunt, Bock, Ross, Hahn, Löwe, Taurilius, Bovinus, Leonatus, Leo, Asinius itd.

Na kranjskih rimsko-slovenskih kamnih najdemo: TORAVIVS = Torav, VOLTARO, lepo čisto, polno prvotno obliko *) = novoslov. Voltor, Voltur, Auerochs, dalje: VOIAPVS = Voljap; glasnik l se je vokaliziral zavoljo sledečega j. Kakor Voltaro = Voltor izrazuje:

*) Glej Bopp „Vergl. Gramm.“ I. B. II. Hälfte, 2. Auflage, stran 520. Deblo o se še je ohranilo v lastnih imenih: Černko, Rado, Kotalo, Mato itd. Tako tudi: Kobalo, Taro itd. Oblika Torav = Torov, primeri lastne imena: Volaušek, Jelašek = Volovšek, Jelovšek. Pis.

Auerochs, tako Vojač = Voljač — Zuchtstier, sansk. apen, horvaško-slov. japa.

Na Pohorji se veli mlad voliček (das Ochsenkalb) terks, terkselj, metath. treks, trekselj, in ta beseda nam razloži ime: **VOLTREX**, katero tudi na kranjskem kamnu stoji.

Al ne nahajamo samo Voltora*), Voljapa, Voltreksa, temoč tudi poznamovanje za darivnega vola v imenu: **VOLTREIBVS** = Voltreb, der Opferochs, od trjebiti, purgare, trjeba, res idolo immolata. Tukaj najdemo, da je pisatelj EI rabil za je = sansk. ê, kakor v staroprusčini: deiwas, Bog, sansk. dêvas. Staroslovenski glasnik: Ё, je, še slovensko ljudstvo pogosto izgovarja kakor ei, primeri okoli Marburga: leipo, beilo¹⁾ i. t. d. = staroslov. ljepo, bjelo. Razun teh imen po govedu še se najde na kranjskih kamnih ime **BVIVS** = Buj, v besedi Bujvol = Bivol, der Büffel iz themata bu. Da thema bu pomenjuje to, kar ur, magnus, fortis, sem že pokazal v svojem članku: Ueber zwei Wörter aus der Sprache der alten Panonier v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain, April 1857, str. 57“ in sem thema bu postavil k gerškemu βov v sestavi: βovπαις βovγαιος itd. Tudi v staročeščini najdemo bu-jarost, die Urkraft, v polščini se govedo vol veli: bujak. Imena Voltar in Japon najdeš v staroterški fari na Štirnškem blizu Slovenjega gradca.

Jasniših dokazov vendar ni treba, prepričati se, da so prebivavci Kranjskega za Rimljanom bili Slovenci.

O zadevi Vodnikovega spomenika.

Ako je res ta zadeva še „offene Frage“, da vsakdo slobodno svoje misli o nji brez vseh ovinkov in zadržkov na dan dá, dovolite tedaj še meni par besed o nji spregovoriti. Bom kratek, kolikor se mi bo dalo, da še za druge veljavneje mnenja prostora ostane.

V obče se potegnem za gospod Majarjev predlog, da bi namreč koristneje bilo za nas Slovence v današnjih okoljih, ako bi od Vodnikovega gradiva mu živ, duševen, ne pa materialen spomenik postavili. — Res, da „veje čaroben duh okolj tacega spomenika“, da ga obdaja neki nadušiven genij, kateri spodbuja in obuja posnemovavne čuti v ogledovavcu, kateri jači v mladih persih domoljubje in plemenito častohlepe! Res, da bi bil takošen spomenik neprecenljiv kinč beli Ljubljani, da bi dal verh vsega tega še zaslužka kakošnemu domačemu umetniku! — Al pogledjmo vse to od druge, od praktične strani. Saj je naše stoletje v vsem le praktično! — Postavimo, da je naše tajno zahtevanje, se pokazati s stavbo materialnega spomenika ptujemu svetu: da namreč tudi mi imamo mož za narod toliko doslužnih, da jim gré spomenike staviti, da tudi mi nismo „gens barbara“, da spoznamo njih zasluge in da jih v spomenikih čislamo in povekšujemo. Motrite pa od strani tako zvanih „voyageurjev in touristov“, to je, ljudi, kateri gredo samo zato po svetu, da se ogledujejo po njem; motrite jih pred kakošnim spomenikom stoječe, kaj delajo? S „cvikerjem“ v očesu ga ponoslujujejo od vseh strani zijale prodajaje! Zakaj da tukaj stoji, kaj da pomeni, za to se malokdaj brinijo! K večjemu da ga kdo v svoj „Reiseskizzierbuch“ narisa, da potem morda pokarikaturen v „Leipziger Illustrirte“ po svetu potuje od grada do grada. Poglavitni (ne rečem vseskozni) namen

*) Sorodne debela besede vol so: staronordiški: boli, bauli, angleški: bullock, irski: bollog, bolan, novonemški: bulle, anglosaks.: bulluca. Pis.

¹⁾ Primeri Miklosič „Vergleich. Grammatik“ I, 240. Zato se tudi najde oblika VEITRON = Vetron cerkvenoslov. Vjetron na koroškem kamnu v napisu: VEIRTONI BVTTONIS filio et TETTAE ADNAMATI filiae itd., v katerem napisu so: Vetru, Buto, Teta in Adnamat čisto slovenske imena. Pis.

takošnih potnikov je umetnost. Zato le malokdaj, in le memogredé poprašujejo po zaslugah moža, kateremu spomenik veljá, še manj pa po onem, ki ga je dal staviti, vselej pa se zanimivljajo po umetniku, ki si ga je domislil in zgotovil. Slovenci! za te baže ljudi morda ne bomo nalašč Vodnika v spomenik stavili! To ni bil naš namen, ko smo darovali! Kaj ne da ne?

Kdor zares po naših slavnih možeh in po njih delih popraša, ne bo po terjih in po ulicah za-nje popraševal; šel bo pod okenca naših knjigoteržcov, šel bo k našim antikvarom, šel bo v naše arkive, šel bo v naše muzeje! Za to bažo mož bi bilo pa odveč, Vodnika v železo ali kamen djati!

Kar pa nas zadeva, nas domače, mi imamo že spomenik in sicer spomenik, ki si ga je Vodnik sam postavil v svojih neumerljivih delih. In nazadnje vendar le resda praktičen človek v takem spomeniku le „možiceljna“ vidi. — In kaj so dan današnji vse slavo-staje starih Gerkov in Rimljanov? kaj drugega, kakor revne razvaline, ki v človeku le otožnost zbudajo! In kaj veljajo v primeri z njihno duševno zapuščino?

V tem se slagajo moje misli z gospod Majarjevim predlogom.

Da bi se pa nabrani dnarji ali njih letne obresti obračali v darilo dijakom, kateri izverstno napredujejo v slovanščini v obče, v tem sem drugih misel, ravno zavolj tistih vzrokov, ktere je gospod Josip Novak v 45. listu „Novic“ nam naštel.

Da se ni več nabralo za spomenik kakor v okrogli številki blizu 1200 fl., tega ni morda kriva mlačnost slovenskih serc za domačo reč. Krivo bi se sodilo, da bi se tako mislilo! Glejmo na broj dariteljev in ne na množino dara! Časi so težki, življenje je drago! Vse slovenske okrajine so prostovoljno donašale svoje prineske na oltar domovine, zvan korotanskih Slovincov, katerih je le celó celó mala šakica dobro znanih, vselej zvestih rodoljubov priromala.

Ne vém, ali se bo kdo dariteljev obotavljal privoliti, da bi se nabrani dnarji koristneje rabili v napredek našega slovstva, in v podpiranje naših pisateljev obračali, kakor pa v stavbo materialnega spomenika potrosili. Marsikdo ima morebiti kaj dozorelega „v omari“, ako nas znamenja ne varajo, — ali na dan ne more ž njim, kjer mu cvenka manjka! Temu je treba denarjev, nam pa knjig.

Uzajemnost naj tedaj veljá! Se vé da bi se mogli tiskarni stroški po razprodaji delca glavnic z obresti vred poverniti, in verh tega v večje obogatenje glavnic še kakošen odstotek suhega dobička doračuniti!

Po takem načinu bi se dale saj najpotrebniše knjige na dan spraviti. Pozneje, ako že ne gré drugač, postavimo spomenik. Denar se bo medčasno po svojih obrestih pomnožil. Zdaj pa naj služi našim pisateljem v obče zajemalo; naj nam bo mala matica slovenska!

V Zagrebu.

K. Žavčanin.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LXIII.

Vštric stare Kahire stoji na levi ali zahodni strani Nila drugo mestice z imenom Gize ali Džize. Res, da mestice to nima samo na sebi nič posebnega; vendar me je jako mikalo tje iti, ker mi je znano bilo, da je tu neka zanimiva starodavna egiptovska naprava. Zato napravim tovarše, da se čez široko reko prepeljemo in v Džize podamo. — Omenjena naprava, v kateri se piščeta brez kokelj valé, je v nekem nizkem poslopji na severni strani mestica, in ni družega ko nekakošna dolga, nekoliko v tla vdolana peč iz opeke na dvoje nastropje — in v vsakem nastropji je več predalov, ki so med seboj v

kebre jedla (le na večer sem jim dal nekoliko žita) in zdrava in vesela je bila vseskozi. Slavni prof. Stöckhardt je po mnogih skušnjah zvedil, da 100 funtov živih kebrov je za gnoj toliko vredno kakor 20 novih grošev, tedaj se dobro plača, kebre za gnoj rabiti. Poparjeni kebre se na zemljo, ki se za pavec na debelo nasuje, razstrosijo in potem z apnénim prahom potresejo, na to se nameče spet persti, na perst spet kebrov, na kebre apnénega praha in tako dalje, da so vsi kebre dobro podelani. Vsaki mesec se premeče ta kùp in če je treba z vodo pomoči — in drugo leto ni boljšega gnoja kot je ta.

(Slovensko murbino seme). Kaj imamo Slovenci že tudi lastno murbino seme, ki se po nas „slovensko murbino seme“ imenuje? Da! imamo ga; saj c. k. marska kmetijska družba piše v svojem 47. listu, da je letošnjo spomlad več takega semena, ki ga „weisser slovenischer Maulbeersaamen“ imenuje, razdelila po Marskem, in da se je dobro obneslo.

(Kineške kokoši so začele že leči). Gospod A. Brus, kateri, kakor smo že unidan povedali, ima posebno veselje s temi novimi in zlo hvaljenimi kokošnjimi plemeni in si je res že več te čuda lepe živali priredil, nam je te dni povedal, da ena njegovih kohinhink je že začela pridno leči, in da bo po novem letu res v stanu, prijatlom te nove reje z jajci vstreči. Rekel nam je tudi, da meso kineških pišk je kaj dobro; on jih je že pokusil in tedaj govori iz lastne skušnje. V prihodnjem velikem zboru bo po željah ljubljanske kmetijske družbe na ogled postavil nekoliko kineških put in petelinov.

Gospodarske novice.

(Kupčija z domačimi ali morskimi zajčki). V Belgii je zadnjih sedem let toliko kupčije z morskimi (belimi) zajčki (Kaninchen), da vsak teden blizo 50,000, tedaj leto in dan čez poltretji milijon iz Genta, Enkloa, Thielta in Ruyselnde, kjer največ te živali izredé, iz kože djanih zajčkov na Angleško pošljejo, kjer jih lahko prodajajo po 2 fronka. Kožice stroji in barva v Gentu več kot 2000 delavcov; prodajajo jih pa v Ameriko, na Francozko in Rusovsko.

(Vinski pridelk v Evropi). Zrajtali so, da na Francozskem pridelajo leto in dan blizo 67 milijonov in 500,000 veder vina, v našem cesarstvu 33 milijonov in 533,000, na Španjskem 8 milijonov in 300,000, na Nemškem 6 milij. in 60,000, na Laškem 1 milij. in 800,000, na Portugalskem 1 milijon in 400,000, na Gerškem 500,000, v Švajci 456,000, na južnem Rusovskem 461,000 veder.

Obertnijska novica.

(Čreslovina iz šote). V „Neue Erf.“ beremo, da neki Anglež, Jennings po imenu, je našel iz šote čreslovino (Gerbestoff aus Torf) napravljati s pripomočjo solitarjeve kisline, in je patent vzel na to najdbo. Ako se poterdi ta najdba, je zlasti za naše cesarstvo, katero ima na milijone centov šote, res neprecenljiva, ker potem bi dobivali strojarji obilo umetne čreslovine kaj dober kup!

Za poduk in kratek čas.

V več krajih, posebno v hribih pa tudi v vaséh, katerih prebivavci se mislijo terde zarobljence, sem slišal veliko od „copernije“ pripovedovati, pa le stare babúre, ktere že komaj lazijo, copernije natolcevati, ter jim čudne reči, postavimo, da sosedove krave po vervi molzejo, živini bolezen napravljajo in več tacega pripisovati. Nekteri še celó hudega vremena, toče in družih nesreč stare babe dolžijo, ter menijo, da te reve, ktere že po gladkih potih komaj

tavajo, po pečevji plešejo in se vertijo kot vertavke, se po oblacih vozijo, točo delajo itd.

Od kod da take pravlice izvirajo in na ktere skušnje da se opirajo, mi ni znano, le tega sem prepričan, da jih je grozno veliko in da, akoravno skoraj v vsaki vasi nekoliko drugačne, imajo vendar le vse nekako enakost, ki nas na furije ali boginje maščevanja starih Rimljanov opominjajo. Pretečeno jesen sem v svojo torbico nabral mnogo takih govoríc; naj le eno povém, katero sem nedavno od nekega plešca slišal, ki je vedil jako veliko čenčati od copernic in copernije.

Ta starček namreč je terdil, da se več bab (čudo! da ne tudi dedcov) že v mladosti coprati nauči, da pa, dokler so mlade, ne morejo nič škodovati, ampak še le v starosti neznano moč dobé, se z mazilom ali žajfo mažejo, metle jezdi in da priti kamor koli si bodi, jim je treba le „ferk naprej“ „ferk nazaj“ izreči. Med takim pogovorom sem ga bil vprašal: ali verjame, da so res copernice na svetu? On pa mi krepko odgovori tako-le: „Kakor terdno verujem, da je en Bog, tako tudi terdno verjamem, da so copernice.“ Na ta odgovor mu pričnem prav po domače razkazovati, da vse to je bosa in še pregrešna vera, — da babéle, ki komaj hodijo in jih povsod revšina tare, nobene moči nimajo, ljudém kaj dobrega ali hudega „po copernii“ nakloniti itd. Na to mi jo on debelo zarobi rekoč: „Duhovni študenti in sploh škrici terdijo, da ni copernic, ker so sam v tem zapopadeni!! jaz sem pa popolnoma prepričan, da so bile in da so še, in akoravno bi vsi rekli, da jih ni, jim vendar ne morem več verjeti, kakor svojim lastnim očem; zakaj vidil sem jo, ki je bila iz megle iztreljena.“ Ko mi pravi, da jo je vidil, ga hitro pobaram: kje da jo je vidil, in kakošna da je bila? Z nekakim ponosom mi zdaj začne pripovedovati, da, ko je bil še mlad in je koze pasel, so na bližnjem homcu nekega dne s strelom hudo vreme odganjali, in ko so med nudim viharjem jako pokali, smo vidili nekaj belega iz meglá pasti, toda nihče si ni upal gledat iti. Po dežji pa hitimo vsi skupaj gledat, kaj da so izstrelili, in vsi plahi slišimo dobro znano stanko, ki je bila že davno za copernico poznana, vso mokro pod košatim borovcom v praproti ležečo milo stokati in prositi, naj bi ji pomagali domú; pa brez usmiljenja smo jo le dobro našeskali! Drugi dan gremo zgodaj gledat, ali je baba še tam, toda zastonj smo je iskali; že je bila zginila, potem je nisem več vidil, blezo je umerla.“

„Kaj pa, če je tisto staro babico, morebiti dračje, gobe ali kaj družega po gojzdu pobirajočo, hudo vreme prehitelo, da je pod borovcom obsedela in do kože premočena bila, in da ste jo vi zatega voljo za copernico garbali?“ — mu zavernem. „To ne more biti“ — mi reče pa gré naprej terdno prepričan, da so copernice!

Jez pa sem ga pustil, vidši, da vse moje podučevanje bi bilo pri taki kratki pameti le bob v steno!

J. V — c.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,
najdenih na zemlji starega Norika in Panonije,
ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Po podobšinah in napisih je utegnulo poznamovanje mat za denar tudi obvikniti, ker mat, met, mata, mjeta ne izrazuje samo pomenov: Einschnitt, Gepräge, temoč tudi: Zeichen, Schriftzeichen, nota, signatura, Rune.*)

*) Primeri nemško poznamovanje: Mark iz markôn zeichnen in bezeichnen. Ker so mejniki imeli znamenja vrezane, tedaj tudi Mark v pomenu: Scheide, Wende, Graenze. Tudi v

Tudi to mnenje poterjujejo analogične prikazni. Nemška beseda Münze pomenjuje po Adelungu: Bild, Figur, švedski: mynta, bilden, mit einer Figur bezeichnen. Tudi druge poznamovanja za denar so nastale po podobšinah umetenih (figuris incis), postavimo, nemški Batzen po učenem Grimmu¹⁾: „denarius ursi typum gerens“, florenus po cvetu — „flos“, kateri je bil vrezan v florentinski denar, Kreuzer po križu itd.

Tako je tudi po matah, metah, mjetah (signaturis, notis, figuris incis) ime mat, met, cerkvenoslov. mjet (genitiv mjeti), obvikniti utegnilo.

Da bi brunsviški denar matir bil nemškega početka in bi beseda se imela iz korenike mat = gotiški maitan izpeljevati, bi v nemščini našli obliko po nemškem „Lautverschiebungsgesetz“ — i — mazzar, mazzir, mezzar, mezzir. Oblika matir (primeri: vudir, košir) je toraj slovenska, in nemški Brunšviščani so si jo izposodili od glinjanskih Slovanov (Lüneburger), kateri so še leta 1691 slovanski govorili. Pastor G. F. Mithoff²⁾ je za učenega Leibniza več besed iz jezika teh Slovanov zapisal. Nekoliko jih hočem sem le postaviti:

Pipel, pipona = pepel, Asche, japke = jabko, jabelko, Apfel, bube = bob, Bohne, greišwa = grūša, grūška, Birne, nēnka, Braut, dump = dōb, dub, Eichbaum, porsang = prosan, prasen, prase, Ferkel, mansi = cerkvenoslov. manso — menso, meso, Fleisch, Žribang = žreban, žreben, žrebe, Füllen, gums = gos, gus, Gans, sansk. hansa, voista = vusta, usta, Mund, leiseic = lisec, Fuchs, tilan = telan, tele, Kalb, mōke = moka, Mehl, valō = vol, Ochs, tjun = konj, Pferd, vade = voda, Wasser, rauka = rōka, Hand, vauk = volk, cerkvenoslov.; v'lk, Wolf, tjōli = koli (dual), Wagen, strežic = strežec, Zaunkönig, mlaka = mleko, Milch itd.

Iz teh prikladov vidimo, da so Glinjani cerkvenoslovenski glasnik an = poljsk. ę (en) izgovarjali kot an, in da Bopp sopet prav ima, ako glasnik an kot a z nosnikom razlaga, to je: a + n. Štirski Ščavničarji so an uslabili v en, zato čuješ: vremen, bremen, plemen, slemen = vremen, breman, pleman, slemen; *) primeri še: Kurent, oslabljena oblika iz Kurant = Karant, Korant, particip praes. activ. der Spaltende, Zerreiſsende, ime solnčnega boga v lastnosti boga oratve, pluženja = sansk. Ćura, priime solnčnega božanstva Kršna.

Dalje osebne imena: Marant, der Tōdtende, Tobant, der Anschwellende, Brigant, der Leuchtende. Virant, der Schützende, Kräftigende, Borant, der Kämpfende, Trabant = Trebant, der Opfernde, Labant, albescens.

Po zvišanji glasnika a v o so nastale oblike na pr.: Suront, labont **) tudi: Surunt, labunt, in tako cerkvenemu glasniku on, un spet služi a z nosnikom za podlago. V nekterih slovenskih krajih se je nosnik celó izpahnjal in govori se žalec = cerkvenoslov. žanlec, ja-

serbščini in slovenščini pomenjuje meta Ziel, Ende, Scheide, Gränze. Metanci, prebivavci vesi Mete v fari sv. Petra pri Marburgu pravijo: „Pri Meti so Turke potolkli, da niso mogli dale. Tu je bila meja, zato ime naše vesi Meta.“

Pis.

¹⁾ Grimm „Deutsches Wörterbuch“ stran 1195. ²⁾ „Collect. Etym.“ ed Eccard str. 346.

*) Tudi v sanskritu se ta oblika glasi an, primeri: naman = iman, imen, ime, ruski: imja. Rusi so nosnik odvergli. J pa je kakor Bopp (Vergl. Gram. I, str. 1 piše: „ein den slawischen Vocalen sehr beliebter Vorschlag“, primeri cerkvenoslov. 140) jesem' = sansk. āsmi, jam', ich esse = sansk. ādmi. V besedi az = sansk. aham ni še ga. V slovenščini ga rabimo pa tudi izpušamo, tako čuješ še aden = jeden.

Pis.

**) Imeni Suront, Labont se nahajate v sredovečnih listinah kot imeni rek Suranta, Labonta = Surota, Labota na Koroškem.

dre, jaderce = cerkvenoslov.: jandro, janderce; dalje namesto on ali un čuješ čisti o ali u, primeri: moguči v frižinskih *) spomenicah = prvotnemu magantji — magontji.

Tudi v sanskritu se najde že slaba oblika mahat namesto: mahant, mati namesto: manti = met, mot, mens. Češčina je nosnik a celó izpahnjala, zato čuješ: maso namesto manso, kar spet pričuje, da je cerkvenoslov. glasnik an a + n ne pa en, to je: e + n, in da v polščini vlada uslabljanje glasnika, postavimo: renka = ranka od korenike: rankam, colligo. Po Pohorji še čuješ: ronka = roka, ruha, die sammelnde, monka, po Koroškem: munka, (primeri bavarsko pri Schmellerji Munken), das Mehl.

Dalje vidimo iz ostankov glinjskega jezika, da so glasnik k spremenjevali v tj, na primer: tjōli = koli, tjun = kunj. Tudi na Gorenskem sem na več mestih čul tjij namesto: kij, die Keule.

V nekterih besedah so še Glinjani nosnik m čisto ohranili, kakor v besedi: dump = sansk. dhamba, cerkvenoslov. domb, slov. dob, dub.

Guturalci in nosniki ljubijo visoke glasnike zato: domb, dumb po izpahnjenem nosniku: dob, dub = prvotnemu damb.

Dalje so Glinjani u razvezali v ot, postavimo, oista z digam. voista, primeri štirskih Ščavničarjev izgovor: „vujdri ga = udari ga.“ **) Cerkvenoslov. jat so izgovarjali kot a, postavimo: mlaka = cerkvenoslov. mljeko, dara = djera, člavak = človjek, slovenski v narečjih: člauk.

To še tudi najdeš v slovenščini. Glinjani so glasnik l vokalizali kakor Slovenci in govorili: vauk = cerkvenoslov. vlk, slov. po izgovoru ljudstva: vouk, tudi vauk, primeri še na južni strani Pohorja: daužen = cerkvenoslov. d'lžen, mauta = malta, Kauše = Kalše, ime bregovatega kraja od kal, litev. kalnas, breg.

Tudi nosnik so izbijali in govorili rauka = ranka, primeri slovensk na južni strani Pohorja: paut = cerkvenoslov. pont, horvatski: put, lat. pons, pontis.

Matir toraj odgovarja obliki matir, mjetir, matel, mjetel, zato imenovanje dnarja pri štirskih Nemcih in Nemcih v severnih deželah: madel, matel, medel, metel. (Konec sl.)

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

(Dalje in konec.)

LXIV.

Kmali po kosilu se spet razkroprimo. Večji del tovaršev, ki niso bili še na gradu, se podá na grad, in Kunstman ž njimi. Jaz pa grem prav sam na občno sprehajališče gledat kako se afrikanska gospôda in ljudstvo raznih narodov vede in obnaša. Naj bolj po volji mi je bila njih lepa noša in pisana obleka. — Malo po malem obhodim celo sprehajališče, ki ni ravno veliko, ki pa vendar mesto lepo kinči, in pridem na severno-zahodni strani mesta k neki veliki gostivnici, poleg ktere raste na majhnem vertu lepo visoko drevo. Ko to drevo ogledujem, se mi približa nekdo ter mi pravi v laškem jeziku: „Le dobro ga oglejte, gospod, to drevo!“ „Zakaj mi to priporočujete? ga naglo prašam“

*) V posebnem članku bodem si dokazati prizadeval, da v tako imenovanih frižinskih spomenicah ne vlada čisti korotanski jezik, temoč zmes horvaščine, korotansčine in cerkvenoslovensčine, ne samo gledé besed, temoč tudi glede gramatičnih oblik.

Pis.

**) Sem spadajo tudi štajarski provincializmi: mujvati namesto umivati, pojč namesto peč, Ofen, pojtek, namesto petek, vojznoti, namesto vezniti itd.

Pis.

4. Tiste kmetovavce, kateri bi po 1. in 2. pravilu ravnati ne hotli, bi mogla gosposka po primeri škode, katero so sebi ali pa sosedom po nemarnosti napravili, v dnarjih kaznovati.

Ozir po kmetijstvu našega cesarstva.

Kmetijski pridelki po vseh deželah našega cesarstva, ki se pridelajo leto in dan, se cenijo zdaj na blizo 2500 milijonov goldinarjev.

Poglejmo zdaj: kje se največ, kje pa najmanj pridelava, ker to nam od ene strani kaže rodovitnost zemlje, od druge pa tudi spričuje umnost in pridnost kmetijskih gospodarjev.

Največ pridelajo Lombardi na našem Laškem, to je, stanovavci tiste dežele, kateri je Milan glavno mesto; oni pridelajo šestkrat več kakor Dalmatinci, kateri imajo v našem cesarstvu najmanj pridelka.

Veliko pridelajo, pa vendar za tretji del manj kakor Lombardi, sledeče dežele: Avstrijsko nadvojvodstvo, Česko, Marsko, Štajarsko, Tiroljsko in Beneško.

Srednjo mero, to je za polovico manj memo Lombardov, pridelajo: na Šlezkem, Horvaškem, Salcburškem, Krajskem, Koroškem, v Banatu, na Oggerskem in v Vojaški meji.

Malo pridelajo in sicer še veliko manj kot polovico lombardskega pridelka: v Istri, Galiciji (ali našem Poljskem), na Erdeljskem in pa v Bukovini.

Če bi tedaj dežele našega cesarstva gledé na mero njih pridelkov hotli razverstiti po redu, bi jih mogli postaviti tako-le:

1) Lombardsko,	11) Krajsko,
2) Avstrijsko,	12) Koroško,
3) Česko,	13) Banat,
4) Marsko,	14) Oggersko,
5) Štajarsko,	15) Vojaška granica,
6) Tiroljsko,	16) Istra,
7) Beneško,	17) Galicija,
8) Šlezko,	18) Erdeljsko,
9) Horvaško,	19) Bukovina,
10) Salcburško,	20) Dalmacija.

Utegnil bi kdo reči: To ni res, da oggerska dežela, Banat itd. stoji za krajsko in koroško itd., ker je vendar dobro znano, da iz Oggerskega in Banata dobivamo toliko žita itd. To je res, da postavimo, na Oggerskem pridelajo v vsem skupaj veliko več kakor na Krajskem; al pomisliti je, da oggerska dežela meri čez 3000 štirj. milj, krajska pa le 173. V primeri velikosti svoje dežele pa Ogri veliko manj pridelajo kakor Krajski itd. Le gledé na velikost dežele in na obširnost rodovitne zemlje veljá ta versta. Lombardska dežela meri le 375 štirjaških milj, in vendar gledé na obilnost pridelkov zvonec nosi med vsemi deželami avstrijskimi. Rodovitna zemlja od ene strani, umno kmetovanje pa od druge pomaga Lombardom, da v primeri pridelajo največ med vsemi Avstrijanci.

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,

najdenih na zemlji starega Norika in Panonije, ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Imajo še tudi rodbinske in osebne imena svoj izvod po božanstvih (Pott v omenj. delu stran 414) kakor: Jovianus, Martialis, Saturninus, Apollinaris. Eno najbolj častenih božanstev starih Slovincov je

bil Mog, Mogir, Magur, Mogit, dalje zemška boginja: Baba, bog vremena: Por, Porina, Porevit, dalje boginja ljubezni: Prija, bog Perkun s priimenom Bonjata, terribilis, dalje bog: Namis, Namoš, Nimiš.

Po vseh teh imenih božjih najdemo tudi imena osebne kakor: Mogimarus, Mogius, Mogitus*), Magurus na štirskih in koroških rimskih kamnih. Mogimar se najde pri severnih Slovanih v pokvarjeni obliki: Moimar, Moymar, primeri: lat. major iz magior, gotiško: manjo, Jungfrau, iz magujo (več pri Boppu „Vergl. Gram.“ I, 1, str. 250).

O obliki Mogit imam omeniti, da jo tudi pozná ruski jezik, v katerem magit, mogit pomeni velikana = močnega človeka. Rodbine z imenom Mog, Mogel, Mogou živijo v mozirski fari v gornji savinski dolini na Štirskem.

Po boginji Babi najdemo imena: Babeccius, Babina, Baburus = Babec, Babina, po obliki, kakor: Vončina, Lupšina, Skarbina, Kelemina, Haramina, Busina in druge na ina izhajajoče imena slovenske. Po bogu vremena Poru, Porevitu najdemo imeni: Porius in Porina; po boginji Priji ime: Prijata, po obliki, kakor: Zaplata, Slavata, Deržata in druge slične slovanske imena na ata izhajajoče.

Omeniti še moram ime Nammo, Namonia, katero se pogostoma nahaja na štirskih rimsko-slovenskih kamnih enkrat v družbi imena gori razloženega Kobalo.

Izvirnega pomena tega imena še nisem izsledil, al v severno-slovanski mitologiji imamo božanstvo Nemis ali Nimis, in sicer, ker božanstvo ima kij in sokola za atribut, je Nimis — Nimiš (polabsko-slovanska oblika za Namoš) bil bog solnčni.

To mitiško osebo, pa že v versti junakov, pozná tudi litevska povest od junaka Nemona.

Iz historijske dobe Slovanov so znane imena Nemanja, in v staročeskimi listinah najdemo občino Namoslavje, primeri Radoslavje, po bogu Radu — Radogostu.

V staroterški fari blizo slovenjega Gradca še živijo obitelji: Namoš in Nameš, tudi Namis. Gori omenjeno ime Bonjata pa ima rodbina samoborska — Bunjata.

Med sekovskimi kamni na Štirskem najde se tudi žensko ime Samuda. Rodbine Zamuda živijo še na ptujskem polji v fari svete Margarete; pri Kapeli, in pri sv. Jurji na Ščavnici, od korenike mud — muditi, zamuditi.

Ako pa ime SAMVDA se nima brati Zamuda, temoč Samuda, tedaj je tudi to čisto slovensko, in pomenjuje „die Friedensgeberin“ od korenike sam, ruski: samitsja, osamitsja = uzpokojuvat, uzpokoitsja, oggersko-slov. posamiti, beruhigen, sanskr. çam. Iz korenike sam so historične imena: Samo, Samobor, der Friedensträger, Samomysl, der auf Frieden sionende, Semižizen, der Friedlichlebende, Samovit = Samobog.

Dalje ste iz te korenike imeni na ptujskem rimskem kamnu: SAMVCA in SAMVCON,**) (zavoljo oblike primeri serbsko žensko ime: Raduka iz themata rad), in ime na koroškem kamnu: Samicantuna, die durch den Frieden erfreuende, ruski: kantovat = razveseljevat, sanskr. çand, kand in kad¹⁾, razveseljevat se; sem spada tudi ime na sekovskem kamnu CONTVCON = Kantukon, Kantokonj, am Rosse Freude habend, Sa-

*) Suffiks it najdeš v besedi plemenit, častit, rodovit itd.

***) Imena: Sammus, Samuda, Samuca se pogostoma nahajajo na štirskih rimskih kamnih polatinčene v Paccius, Sedatus i. t. d. V sansk. najdem iz korenike çam, verbinden, versöhnen, — çamin, friedlich, çaman, Ruhe, çamanan, Stille. Sorodne debla so: anglosaks. som, some, reconciliatio, švedski sãmje, concordia, irski: samh, saimh, quies.

¹⁾ Glej „Materialji dla spravniteljnago i objasniteljnago slovarja“ redaktor akademik Sreznevski. Tom vtorig IV—VI. str. 415.

muda po obliki kakor svoboda, svobuda je brez dvombe bilo priime noči, ktera mir in pokoj prinaša, zato se veli v sanskritu tudi rāti, die Friedensspenderin, od korenike ram, beruhigen, besänftigen, litevski ramti in rimti, pomiriti, ramta, ranta, der beruhigte. Na štirskih rimsko-slovenskih kamnih najdemo dvakrat Rantillus, pomanjšavna oblika imena: Rantus. Rodbine Rant, Rantuša še živijo na Kranjskem in Štirnem, in izpeljati se dá to ime ali iz ram, pomiriti, ali pa iz themata ranta, die Stange. Iz korenike ram se ima izpeljati ime rimske postaje, ktera je prva stala na cesti iz Petova v Sabarijo in po daljavi se ima iskati v današnjem Ormoužu = Ramiste = Ramište, izvorna oblika za Ramišče. Marsikdo bo verjel, da Ramišče in Ormouž sta enakega pomena? Al vendar je tako. V slovenskem jeziku najdemo večkrat, da se suffiks išče obrača v auž ali ouž, po kterih postavah, mi še ni popolnoma jasno; al prikladi poterjujejo, postavimo: plauž, der Schmelzofen, od plaviti, schmelzen, iz plavišče, lukouž po Gutmanu der Lustgarten. Zavaljo lukov, lokov, iz lukovišče, lokovišče; mostouž, Corridor, iz mostovišče, letouž der Ort an der Ueberfuhr iz letovišče itd. Tako tudi iz Ramišče — Ramouž — Ramuž po predstavi glasnika *a* pred *r* in zvišanji glasnika *a* v *o*, kakor je v tej okolici navada*), — Ormouž, Ormuž, primeri izgovor: erjavi, erž, erdeči, erjoveti, erci, arznesti itd. namesto: rujavi, rež, rudeči, rujeveti, reci, raznesti. Ker smo gori čuli, da ram pomenjuje: beruhigen, befriedigen, pomiriti, tako je nemško poznamovanje Ramišča — Ormouža — Friedau gola prestava.

(Konec sledí.)

Še enkrat o denaru ADNAMAT.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Štirski Nemci so obderžali več slovenskih poznamovanj za mero in vago tako: lyna = slov. lina od korenike li, fundere, ein Gusschaf, Ster = polsk. Star, gore = slov. kore, voderl = slov. vodrica, hydria, souma = soma, suma, Gupf, kup, saika = seka, obolus.**) Primeri prislovico: „Nimam ne obleke ne seke.“

Naj omenim tukaj še slovenskih denarov: vinar, repar, božjak, belič, belica, kopa.

Vinar je bil daci denar za vino = Weinpennig.

Repar daci denar za korenstvo (radices): repo, retkvo, ktera se je mogla gospodi odrajtovati (Rübenpennig).

Božjak se je odrajtoval v cerkveno kaso za uboge (Armenpennig).

Kopa, nemški Schock, je bila devet grošev, primeri: kopa snopja.

Belič, Belica, nemški denari srednjege veka: albus.***)

Ako bi še kdo vprašal: kako je slovenska mat prišla na Španjolsko? vprašam: kako je španjolski „piaster“ prišel na Turško, v Levanto in Arabijo, in grof Šlikovi „tolarji“ v Ameriko?

*) Okoli Ormuža govori se grad, joro žito, mloka za grad, jaro žito, mlaka. Pis.

**) Besede najdeš pri Mucharu „Gesch. der Steierm.“ v 2. in 3. zvezku, kjer iz admontskih urbarov in tako imenovanih Saalbuch-ov“ navaja dacije, ktere so mogli podložniki admontsk. klostru odrajtovati: „lynam vini“ soumam adipis“ †) eine Souma Schmerr, duas saicas, „ein Gorz Weizen“ itd.

***) Cesar Friderik Miroljubni, je tudi černe denare koval, kterih pa nikdo ni hotel vzeti.

†) Souma, Soma v sanskritščini: altus, mons, primeri ogersko-horvatsko somen = visok, velik. Pis.

Ne samo norenski Slovenci so imeli imenitno trgovino, da je njihovo železo slovelo pri Gerkih in Rimljanih, temoč tudi severni Slovenci polabskih dežel so že v 8. stoletji teržili z Arabi, zato so toliko arabskih denarov našli v baltiškimi deželah. †)

Kakor najdba denarjev Adna mat v zemlji nekdanjih Markomanov ne dokazuje samo po sebi že, da bi nemški Markomani bili Slovani, tako tudi ne bodeta eden ali dva keltiška denara, najdena v starem Noriku, vseh mojih terdenj overgla, kakor moji nasprotniki v pisani svet neskladno trobijo.

Tudi bi za edini dokaz moje razlage denara Adna mat malo dal, ako bi ga tudi še ne našel kot osebno ime slovenskih imen v napisih, kakor so: Jantumar, Jentumar, Resimar, Liboud, Kakuz, Teta, Buta itd. Nemški Helli, Schillingi, Kreuzeri itd. bodo tudi izpričevali slovenskega Adnamata kot osebno ime. V zadnjem članku sem rekel, da Kakuz se ima izpeljevati iz kak. Kak pomenjuje: Schopf, Haarbüschel, toraj Kakuz = Kocel*), Kokir = Krak, crinitus, comatus. Še v osmem stoletju najdemo koroškega vojvoda Cacatius = Kakat**); primeri cerkvenoslov. kokerav, crispus.

Suffiks uz se je dnešnji den večidel v lastnih imenih ohranil, kakor: Krakuz, Flakuz v ženskem spolu: Krakuz, Flakuza, primeri: babuza. Zastran imena Liboud (na rimskem kamnu stoji Liboudes, ne pa Lilboudes, kakor je v poslednjem članku pogrešno tiskano bilo) še pristavljam, da suffiks es utegne tudi latinsk pristavek biti po obliki, kakor: hospes, akoravno se z „Liboudež“ tudi pravilno tolmačiti dá.

Suffiks ež ne stvarja samo imena actionis (primeri palež itd.), temoč tudi agentis, primeri slov. tepež, klatež, vedež iz tepem, klatim, vem; tudi imena instrumenti kakor sedež, derež itd. Liboud dialektični, kakor: želoud, laboud, oboud iz themata lib, das Gekrümmt, zato libav = sloki, gekrümmt, topiški: mager, schwach, primeri Libanja „Name einer Thalschlucht“ v fari svetega Tomaža blizo Lutomera, dalje serbsko: libati wogen, fluctuare = krümmen, Krümmungen bilden, toraj Liboud = Liband krummfließend, kakor labond, labod po Pottu: „auf der Elbe auf dem lichten, klaren Wasser schwimmend.“ Liboud, toraj = Krummacher, Krummgeher, Krummschreiter, Claudius itd.

Tukaj spet vidimo, da je a + n = ou, o u, primeri gerško: ουσι iz ουτι, dalje: granth, grandis, staro-visokoneški: grôz.

Ako na koncu tega članka še enkrat na pomen: ADNAMAT pogledamo, so sledeče razlage mogoče: Adna mat = Edna met, Jedna mant, Jedna mjet, in se ujema v pomenih s poznamovanji za denar: Una moneta, Eine Münze, Ein Deut, μιαμνα, una mua, edna rubelj, Eine Mark, Eine Mate.

Kakor vse nerimske imena na norenskih kamnih so Keltomani iz keltiškega jezika razlagali,***)) tako tudi besedo

†) O trgovini Noričanov glej: Muchar „Altröm. Noricum“ I. stran 375 itd., o trgovini baltiškimi Slovanov Giesebrecht „Wendische Geschichte“ I, 16—35.

*) Kocel = kocast, crispus, crinitus, kocast pes, kocasta odeja.

**) Kakat (po obliki kakor Legat, Marat) je bil sin Borutov (glej Muchar „Gesch. der Steierm.“ IV. B. str. 184).

***)) Jaz nisem nikdar tajil, da bi se na rimskih kamnih najdenih v Noriku in Panonii tudi ne bi keltiške imena našla. Ima jih mnogo, kakor Elvia, Elvima, Vepotalus, Brogimarus, Caleta itd., vendar tudi te imena niso še izključivi dokazi za keltičnost Norencov. Kakor ljudi potujejo, tako tudi imena; kakor od sosednih narodov jemljemo nošo in posnemamo njihove šege, tako tudi izposojujemo imena. Kelti so bili po vseh straneh sosedni Norencov; prebivali so na Tiroljskem, Friulskem v gornji in dolnji Avstrii, po Ogorskem, dalje so prišli kot vojaki, uredniki in trgovci v rimske der-

velik prid. Koliko pitanih volov prodajajo olarji in žganjarji mesarjem in kupčija z olom (pivom) in nesrečnim žganjem prešteje milijone in milijone goldinarjev. Brez vode bi bilo oboje nemogoče.

Vprašamo zdaj: kdo izmed obéh je ostal nazadnje služabnik? — voda ali človek? V velikem gospodarstvu nature ni nobene služnosti! Slednji služi, slednji gospoduje, ker se oba uzajemno požlahnujeta. Morebiti bo drug izgled to še bolj razjasnil. Iz kremeljna in potašeljna se je ucil človek steklo (glaž) izdelovati. Kmali pa se je izuril človek v tem izdelku še bolj in je jel steklo umetno brusiti in dognal je po čedalje večji učenosti to reč tako deleč, da nareja zdaj stekla, ki ti povekšajo vsako reč, da vidiš najmanji drobce sila velike, in ti daljne reči potegnejo k tebi prav pod nos.

Prosto misel je vložil človek v steklo in s sto in stoterimi drugimi mislimi ga je navdahnilo hvaležno steklo. Zdaj še le si je odperl človek pogled v neizmerno obnebj, kakor tudi v notranjo sostavo rastlin in žival. Enojna misel, katero je vložil v steklo, je ustvarila novo dobo s prečudnimi iznajdbami, je poderla krive misli in vraže pretečenih stoletij, ktere so imele zvezde obnebj za zgolj veše in v stvaréh zemlje niso vidile čuda v malem, iz ktere se more še le velikost izsnovati. V večjem soglasji je zdaj natura; vse je človeku sorodno, vse mu blagoslov. Najmanja reč mu je sveta zavoljo velike pomembe; najmanja reč mu je pomočnica. Cela natura mu je veličastna cerkev, v kateri mu oznanuje vsaka najmanja stvarica velikost celega stvarjenja, katero ga obdaja povsod kot nezapopadljivo čudo. Vës svet mu je edina očetova hiša, v kateri kraljuje najlepši mir po večno enakih postavah, katerih ne more nič premeniti.

(Konec sledi.)

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov, najdenih na zemlji starega Norika in Panonije, ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Kar učeni orientalist prof. Hitzig o imenih gerškega basnoslovja piše, namreč: „Die Eigennamen der griechischen Mythologie haben wir aus einer früheren Gestalt der griechischen Sprache zu erklären, als wir sie in den ältesten Büchern vorfinden“, to tudi veljá o razlagi lastnih osebnih in krajnih imen slovenskih, ktere nahajamo na rimsko-slovenskih kamnih, in po takem bodeta móglá že tudi Ribničan in Verbovčan potepeti, ako se vse ne glasi po njunem jeziku.

Še enega imena moram omeniti, katero je še živo med slovenskim narodom, in to je ime: IANTVMAR, IENTVMAR, tudi v ženski obliki: Jantumara, Jentumara. Nahaja se pogostoma na koroških in štirskih rimskih kamnih.

Že v svojem spisu: Ueber den Gott Latovius v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“ Jänner 1858 str. 6 sem to ime razložil, in rekel, da je korenika jam, jem, sansk. jam, coercere, ligare, capere. Jant je particip praeterit: passiv za jamt, toraj janto, jento nekaj zvezanega, ujetega, das Gebundene, Gebändigte, Gezähmte, staroslov. janti,prehendere, jantnie, prehensio. Iz jam je beseda jugoslov. jato v pomenu: caterva, grex, pecus, na primer: jato ovac, jato golobov; pri Černogorcih po Vuku: jato, eine Schaar von Männern, die sich verbrüdern, jatnik, ein Mitglied einer bewaffneten Bruderschaft. *)

Jato v pomenu „pecus, grex“ je toraj tako nastalo, kakor litevsk. banda, Vieh, po pravem: das Gebundene, Gezähmte; staroprusk. peku = lat. pecus, sanskr. paču, od korenike pač, ligare, gotiški: faihu = Vieh, staro-visoko-nemški: fehi, Band. Jantumar, ker mar utegne pomeniti: clarus, ali, kakor naš slavni Miklosič pravilniše razlaga: nomen habens, toraj pomenjuje ali: „grege, caterva, pecore clarus“ ali pa: Janti nomen habens = Prehensus, Captus, Ligatus. Ker staroslov. A, an, en se danes tudi izgovarja kot e, in vezivni glasnik korotanski Slovenci izbijajo, na primer: Radmerje, namesto: Radu ali Radomerje, Vidmar, namesto: Vidu ali Vidomar, tedaj celó naravno se ime Jantumar, Jentumar dnešnji den glasi: Jetmar, in slovenske rodbine s tem imenom živijo na Kranjskem v Idrii, na Koroškem in na zemlji severnih Slovanov.

Jantumar je brez vse dvombe bilo priime solnčnega boga.

V basnih arjanskih narodov vidimo, da so si solnčnega boga v jeseni in pozimi mislili ali umirajočega, mertvega ali odpotovavšega (verreist), tudi ujetega — uklenjenega. Letos starine slovenske preiskavši našel sem na Štorskem solnčnega boga k stebru kamnatemu priklenjenega — ujetega, njegov simbol leva nimata odpertih rujevečih lap, ker solnce je brez vse moči, ampak zaperte, tudi solčna ptiča sokola se žalostno deržita in kljuna svoja v glavo solnčnega boga vtikata. Obraz božanstva ni veselega, ampak otožnega, žalostnega pogleda. Utegnil bi to biti solnčni zimski ujeti bog: Jant — Jent, Jantumar, Jentumar — Jetmar. *)

V družbi imena Jantumar, Jentumar se tudi nahajate imeni Adnamat in Resimar. Pervo sem že razložiti si prizadeval govoričši o denaru Adnamat, drugo zna dvojni pomen imeti al Resimar = Barbii ali pa Veri nomen habens ali od resa, oslajljena oblika iz rusa, brada, sanskr. rasāla, kodri, ali od res, verum, cerkvenoslov. rjes'n, verus. Slednjo razlago podpirajo obilne imena na štirskih kamnih polatinčene: Verus, Verinus, Veronius, Veronillus itd.

Osebné imena so tudi še nastale po jedih in hranah darivnih, tudi jestvinah sploh, kakor: Pogačar, Pogačnik, Močnik, Močnjak, Grahovec, Bobič itd. primeri: Cicero, Fabius, po grahu in bobu. Na koroškem rimskem kamnu stoji ime MOCIANCVS = Močjank. Korotanski Slovenci glasnik j za nasalcom težko izgovarjajo, zato ga ali izpahnejo, ali pa pred vokal postavijo na primer: otročjanki namesto: otročnjaki; tako tudi je nastalo Močjank za Močnjak. Rodbine Močnik in Močnjak še živijo na Kranjskem, Koroškem in Štorskem.

Božič Slavoncov in ogerskih Slovencev.

Slavonci in ogerski Slovenci slovesno obhajajo božične praznike; katoličani gerški, pa tudi razkoljniki imajo tu zlasti posebne navade (običaje).

Že 6 tednov pred Božičem se pripravljajo s postom na dan rojstva Jezusovega. Ta postni čas se začne z „belo ali sirno nedeljo“, katero zatega voljo tako imenujejo, ker tisti teden še smejo sira, sirovega masla (putra), mleka, jajc, pa tudi rib in hajvara (kaviar) jesti, kterege si pripravljajo iz iker nekih rib (viza ali béluga imenovanih), katerih iz črnega morja v Donavo obilo zahaja in jih tu včasih dokaj in velicah nalovijo.

Večer pred „belo nedeljo“, preden se post začne, sklenejo z veliko pojedino, katero poklade imenujejo; tu zadnjikrat meso in pečenko, klobase in dergtalice jedó in se

*) Primeri analogično poznamovanje sansk. sê'nâ, exercitus, iz korenike si, binden, toraj: das Zusammengefügte, Verbundene, primeri nemško: Bande. Iz korenike: si je staroslov. silo, laques, nemški Seil, letiški Seet, binden. Pis.

*) Kamen je sedaj hranjen v Konjicah na Štorskem in dve uri od Konjic v Skomrah je bil izkopan rimski kamen, na katerem tudi stoji ime Jantumar. Pis.